

Εξήντα χρόνια μετά τον Ισπανικό Εμφύλιο

Α) Ποιος θυμάται το P.O.U.M;

Οι μεγάλες στιγμές της σύγχρονης ιστορίας καταγράφονται πρώτα ως δημοσιογραφικά άρθρα και επίσημες ανακοινώσεις. Στη συνέχεια οι ιστορικοί αναλαμβάνουν να παρουσιάσουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο συνέβη το γεγονός και να δώσουν γενικές περιγραφές. Ακολουθεί η παρουσίαση και μελέτη των πρωταγωνιστών, η δημοσίευση και ανάλυση αρχείων, «Αναμνήσεων» και η εκτίμηση του ρόλου συγκροτημένων κοινωνικών και πολιτικών ομάδων.

Όταν έχει ολοκληρωθεί μια πρώτη συγκροτημένη παρουσίαση του ιστορικού γεγονότος, οι ιστορικοί στρέφονται προς τους δευτερεύοντες ή επί μέρους παράγοντες. Είναι η τάση των ιστορικών να αναζητούν μέχρι και το τελευταίο στοιχείο και το πιο μικρό που θα μπορούσε να φωτίσει περισσότερο την Ιστορία.

Ο Ισπανικός Εμφύλιος Πόλεμος (1936-39) και η Ισπανική Επανάσταση (1936-37) ως τμήμα του, είναι από τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα του αιώνα μας. Πολλοί και ικανοί ιστορικοί, Ισπανοί και ξένοι, παρουσίασαν και ανέλυσαν τα γεγονότα που διαδραματίστησαν. Στις συνοπτικές ιστορίες τους ήλθαν να προστεθούν επί μέρους έργα τα οποία εξέτασαν τα πρόσωπα κλειδιά, δευτερεύουσες προσωπικότητες, τα πολιτικά κόμματα και ομάδες, τα έντυπα. Ακολούθησαν δημοσιεύσεις «Αναμνήσεων» καθώς και πλήθος λογοτεχνικών έργων πολλά από τα οποία είχαν το χαρακτήρα μαρτυρίας¹.

Ανάμεσα στα κινήματα που αναπτύχθηκαν πριν τον Εμφύλιο και έπαιξαν ρόλο σε αυτόν ήταν το Εργατικό Κόμμα Μαρξιστικής Ενοποίησης (Partido Obrero de Unificación Marxista) το γνωστό ως P.O.U.M. και οι πολιτικοί πρόγονοί του. Το P.O.U.M.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Θεόδωρος Μπενάκης είναι δημοσιογράφος-συγγραφέας.

ιδρύθηκε το 1935 και επέζησε του Εμφυλίου και της δικτατορίας του Φράνκο για να συμμετάσχει ως κύριος παράγων στην επανίδρυση του Κόμματος Σοσιαλιστών της Καταλωνίας, συνδεδεμένου με το P.S.O.E. του 1976-78. Και μεταξύ των πρωταγωνιστών τόσο του κόμματος όσο και του Εμφυλίου είναι οι δυο ηγέτες του Joaquín Maurín και Andrea Nin, ο οποίος δολοφονήθηκε από τους κομμουνιστές το 1937.

I

Η εικόνα που παρουσίαζε η Ισπανία στις αρχές του εικοστού αιώνα ήταν εκείνη μιας χώρας στην οποία κυριαρχούσαν πολιτικά και οικονομικά οι μεγάλοι ιδιοκτήτες γης, η εκκλησία, ο στρατός και η μοναρχία.

Παρά την ισχυρή ρεπουμπλικανική παράδοση και τους αγώνες για πολιτειακή αλλαγή, η Ισπανία γνώρισε μικρές περιόδους δημοκρατικών ελευθεριών και τα πολιτικά κόμματα συχνά αναγκάστηκαν να υποστηρίξουν ανελεύθερα καθεστάτα.

Η δικτατορία του Miguel Primo de Rivera το 1923 όξυνε τις διαφορές μεταξύ των οπαδών της αβασίλευτης δημοκρατίας και των μοναρχικών ανοίγοντας μια δύσκολη περίοδο στις αρχές της δεκαετίας του '30 η οποία, διά μέσου της εξέγερσης του 1934, οδήγησε στην Επανάσταση του 1936.

Η επανάσταση διήρκεσε έναν περίπου χρόνο και ηττήθηκε από την έμμεση σοβιετική επέμβαση και το κομμουνιστικό κόμμα για να μετατραπεί σε εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των ρεπουμπλικανικών και κομμουνιστικών δυνάμεων από το ένα μέρος και τους εθνικιστές, μοναρχικούς και φαλαγγίτες από το άλλο. Ο συνασπισμός των τελευταίων επεκράτησε, έπνιξε την Ισπανία στο αίμα και διατηρήθηκε για 40 περίπου χρόνια. Στη διάρκεια των χρόνων της δικτατορίας, η αντιπολίτευση κάθε είδους, σοσιαλιστές, αναρχικοί, πουμίστες, κομμουνιστές, ρεπουμπλικάνοι ακόμα και μοναρχικοί, δεν ανέστειλε ούτε στιγμή τη σημαία αντίστασης.

Στις πολιτικές εξελίξεις της Ισπανίας έπαιξε πάντοτε σημαντικό ρόλο η ύπαρξη μεγάλων εθνικών ομάδων όπως οι Καταλανοί και οι Βάσκοι, οι οποίες διέθεταν ισχυρά αυτονομιστικά κινήματα. Ιδιαίτερα οι Καταλανοί των οποίων η πρωτεύουσα Βαρκελώνη ήταν το κέντρο της βιομηχανίας και του εργατικού κινήματος.

II

Το εργατικό κίνημα της Ισπανίας στηρίχθηκε σε μια ολιγάριθμη αλλά μαχητική εργατική τάξη η οποία είχε αναπτυχθεί στις περιφέρειες της Ιβηρικής Χερσονήσου: στις Αστούριες όπου υπήρχαν ανθρακωρυχεία, στη Χώρα των Βάσκων με τη σιδηρουργία, στη Βαλένθια με την ελαφρά βιομηχανία και τη σιδηρουργία και στην Καταλωνία με την υφαντουργία και το εμπορικό λιμάνι της Βαρκελώνης.

Από πολύ ενωρίς, το 1868, οι ιδέες του Μπακούνιν βρήκαν πρόσφορο έδαφος στη χώρα και βρέθηκαν συχνά να υπερισχύουν σε οπαδούς εκείνων του Μαρξ. Οι οπαδοί των μαρξιστικών αλλά και εργατιστικών (labourist) ιδεών ίδρυσαν το 1878 το Ισπανικό Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα (Partido Obredo Socialista Espanol, P.S.O.E.) και δέκα χρόνια αργότερα το συνδικάτο Γενική Ένωση Εργαζομένων (Union General de Trabajo, U.G.T.). Οι αναρχικοί και αναρχοσυνδικαλιστές είχαν ενωρίτερα οργανωθεί

σε συνομοσπονδία η οποία το 1910 πήρε τον οριστικό τίτλο Εθνική Συνομοσπονδία Εργασίας (Confederación Nacional de Trabajo, C.N.T.). Η οργάνωση αυτή δημιουργήθηκε από διαφορετικές τάσεις οι οποίες εξέφραζαν από καθαρά συνδικαλιστικές θέσεις έως αναρχοκομμουνιστικές ή ατομικής τρομοκρατίας. Γεγονός είναι ότι ενώ το P.S.O.E. ακολούθησε μια αρκετά μετριοπαθή πολιτική δίνοντας έμφαση στις πολιτειακές ανάγκες του σοσιαλιστικού αγώνα η C.N.T. ακολούθησε μια σαφή επαναστατική και ανατρεπτική τακτική αδιαφορώντας για το πολίτευμα και προτάσσοντας πάντα ως λύση την επανάσταση.

Η Ρωσική Επανάσταση είχε μεγάλο αντίκτυπο στην Ισπανία και στα δυο ρεύματα. Το δεύτερο Συνέδριο των αναρχοσυνδικαλιστών, που συνήλθε στη Μαδρίτη το Δεκέμβριο του 1919 απεφάσισε την προσωρινή προσχώρηση της C.N.T. στην Κομμουνιστική Διεθνή (Κ.Δ.) και την αποστολή αντιπροσωπείας στη Ρωσία. Αν και γρήγορα κατάλαβαν ότι αυτό που είχε επικρατήσει στη Ρωσία δεν είχε καμία σχέση με αυτό που πίστευαν και αποσύρθηκαν, η επαφή τους με τους κομμουνιστές είχε καθοριστική σημασία για την οργάνωσή τους, διότι από αυτή δημιουργήθηκαν νέες αναρχοκομμουνιστικές τάσεις που οδήγησαν σε σχίσματα. Ένα από αυτά, το σημαντικότερο, και το οποίο ακολούθησε μια σταθερή πορεία προς τις μαρξιστικές ιδέες ήταν οι Επαναστατικές Συνδικαλιστικές Επιτροπές (C.S.R.). Στελέχη των νέων αυτών τάσεων ήταν ο J. Maurin και A. Nin καθώς και πολλοί άλλοι ιδρυτές μετέπειτα του P.O.U.M.

Στο P.S.O.E. αντίθετα το ρεύμα δεν ήταν θετικό για τη Ρωσική Επανάσταση. Το Δεκέμβριο του 1919 σε έκτακτο συνέδριο του κόμματος οι οπαδοί της προσχώρησης στην Κ.Δ. μόλις μειοψήφισαν των οπαδών της Διεθνούς του Άμστερνταμ. Το Μάιο του 1920 η Ομοσπονδία των Σοσιαλιστικών Νεολαιών εγκατέλειψε το κόμμα και μετονομάστηκε σε Κομμουνιστικό Κόμμα. Αργότερα τον ίδιο χρόνο η μειοψηφία του κόμματος το εγκατέλειψε με τη σειρά της ιδρύοντας το Εργατικό Κομμουνιστικό Κόμμα. Τα δυο κόμματα έστειλαν αντιπροσωπείες στο 3ο Συνέδριο της Κ.Δ. και ύστερα από απόφασή του συγχωνεύθηκαν σε ένα κόμμα, το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ισπανίας (Partido Comunista de España, P.C.E.).

Στα μέσα της δεκαετίας του '20 οι C.S.R. είχαν προσχωρήσει στο Κομμουνιστικό Κόμμα και είχαν τον έλεγχο της Ομοσπονδίας Καταλωνίας και Βαλεαρίδων. Το 1930 η Ομοσπονδία διεγράφη από το κόμμα διότι διαφώνησε με την τακτική της Κ.Δ. Για τον ίδιο περίπου λόγο δυο χρόνια πριν είχε διαγραφεί μια άλλη ομάδα η οποία μετετράπη σε Καταλανικό Κομμουνιστικό Κόμμα (Partit Comunista Catalán, P.C.C.). Οι δυο οργανώσεις άρχισαν τη συνεργασία η οποία οδήγησε το 1931 στην ενοποίησή τους και στη δημιουργία ενός ιδιόρρυθμου κόμματος του Εργατικού και Αγροτικού Συνασπισμού (Bloc Obrer i Camperol, B.O.C.) πίσω από τον οποίο κρυβόταν η Ιβηρική Κομμουνιστική Ομοσπονδία².

III

Η ίδρυση του P.O.U.M. το 1935 έγινε από τη συγχώνευση δυο κινημάτων του B.O.C.-F.C.I. και της Κομμουνιστικής Αριστεράς (Izquierda Comunista, I.C.) του A. Nin.

Το B.O.C. ήταν ένα εργατικό στη σύνθεσή του κόμμα το οποίο σύντομα κατόρθωσε

να ξεφύγει από την κατηγορία του «διαφωνούντος» και να αναπτυχθεί ως ανεξάρτητο κόμμα. Στόχος του δεν ήταν τόσο το κομμουνιστικό κόμμα, μικρό άλλωστε αλλά η C.N.T. με τη συχνά απολίτικη τακτική της. Το B.O.C. αναπτύχθηκε ως μαρξιστικό κόμμα έντονα επηρεασμένο όμως από τα αυτονομιστικά αισθήματα των μελών του, τα οποία ήταν στην πλειοψηφία τους Καταλανοί³.

Η I.C. δημιουργήθηκε το 1932 από την ισπανική κομμουνιστική αντιπολίτευση (υπό τον Nin και την ιδεολογική επιρροή του Τρότσκι). Το 1933 η ηγεσία της I.C. ήρθε σε σύγκρουση με τις απόψεις του Τρότσκι, ιδιαίτερα αναφορικά με το Καταλανικό Ζήτημα και τη στάση απέναντι στο Κομμουνιστικό Κόμμα και την Κομμουνιστική Διεθνή. Όταν πραγματοποιήθηκε το σχίσμα, το οποίο είχε διεθνή αντίκτυπο και επηρέασε πολλές ευρωπαϊκές τροτσκιστικές οργανώσεις, έμειναν με τον Nin σχεδόν όλα τα στελέχη και μέλη της οργάνωσης⁴.

Από το 1934 οι δυο οργανώσεις επεδίωκαν τη σύγκλιση αυτών και άλλων αριστερών και σοσιαλιστικών οργανώσεων στα πλαίσια ενός κόμματος της Αριστεράς στην Καταλωνία. Η ιδέα των ηγετών των δυο ήταν ότι οι επαναστατικές δυνάμεις είχαν περάσει σε μια διαδικασία μαρξιστικής ενότητας και πάνω στη βάση αυτή οδηγήθηκαν σε μια κατ' αρχήν μεταξύ τους συμφωνία ενοποίησης.

Το Σεπτέμβριο 1935 οι δυο οργανώσεις δημιούργησαν το Εργατικό Κόμμα Μαρξιστικής Ενοποίησης (Partido Obrero de Unification Marxista, P.O.U.M.) επιθυμώντας αφ' ενός να συντονίσουν τη δράση τους, αφ' ετέρου να δηλώσουν ότι η διαδικασία ενοποίησης των μαρξιστικών οργανώσεων είχε έμπρακτα αρχίσει.

Το νέο κόμμα βρισκόταν σαφώς μακριά από την Κομμουνιστική Διεθνή, αλλά και από τις προσπάθειες των τροτσκιστών να δημιουργήσουν μια άλλη Διεθνή. Οι κύριοι στόχοι του όπως τους συνοψίζει ο M. Alberich ήταν:

«1) η κατάληψη της εξουσίας από την εργατική τάξη, 2) η εγκαθίδρυση της (μεταβατικής) δικτατορίας του προλεταριάτου, 3) η δημιουργία ενιαίου μετώπου των εργαζομένων, 4) η δημιουργία ενός μόνου μαρξιστικού κόμματος, και 5) η δημοκρατική-σοσιαλιστική επανάσταση η οποία προϋπέθετε: εκ βαθέων μεταρρύθμιση των σχέσεων κράτους-εκκλησίας, αγροτική μεταρρύθμιση και δικαίωμα των εθνοτήτων στην αυτοδιάθεση»⁵.

Η εξάπλωση του P.O.U.M. υπήρξε σύντομη και σε όλη την Ισπανία αν και η κύρια δύναμή του ήταν στην Καταλωνία. Λειτουργούσε στη βάση του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού και στις παραμονές της επανάστασης είχε περίπου 7.000 μέλη. Ηγέτες του στην τόσο σημαντική για την ιστορία του περίοδο ήταν: γενικός γραμματέας και αναμφισβήτητος ηγέτης ο Joaquin Maurin, βουλευτής από το Φεβρουάριο 1936, πολιτικός γραμματέας και αντικαταστάτης του πρώτου ο Andres Nin, του οποίου η φήμη ξεπέρασε τα σύνορα της Ισπανίας ύστερα από την εξαφάνισή του από τους κομμουνιστές, οι Julian Gomez (Gorkin), Jordi Arquer, Pedro Bonet, Jose Rovira, Enrique Adroher (Gironella) και Juan Andrade.

Επίσημο όργανο του κόμματος ήταν η εφημερίδα La Batalla (Η Μάχη) η οποία συνέχισε την έκδοσή της και κατά τη διάρκεια του φρανκισμού. Άλλα έντυπα ήταν το θεωρητικό Nueva Era (Νέα Εποχή), διάφορα συνδικαλιστικά και ενιαιομετωπικά φύλλα όπως το Front (Μέτωπο) καθώς και ο εκδοτικός οίκος Editorial Marxista (Μαρξιστικό Εκδοτικό).

IV

Στις 18 Ιουλίου 1936 όταν το κίνημα του στρατιωτικού σώματος του Μαρόκου έγινε γνωστό, η C.N.T. και το P.O.U.M. κατέλαβαν κύριες θέσεις στην πόλη της Βαρκελώνης και κάλεσαν για γενική απεργία. Το πρωί της Κυριακής 19 Ιουλίου οι συγκρούσεις μεταξύ των επαναστατημένων και του στρατού άρχισαν. Ύστερα από μάχες που κράτησαν λιγότερο από μια ημέρα η πόλη κατελήφθη από τους εξεγερμένους. Όταν όμως ο Companys, πρόεδρος της Αυτόνομης Καταλανικής Δημοκρατίας και του κόμματος Esquerra Republicana παρέδωσε στην C.N.T. την εξουσία αυτή αρνήθηκε δηλώνοντας ότι δεν επιθυμούσε να εγκαθιδρύσει δική της δικτατορία. Αποτέλεσμα ήταν, ενώ είχαν αρχίσει να δημιουργούνται εργατικά συμβούλια στις παραγωγικές μονάδες και επαναστατικές επιτροπές στα χωριά, η κυβέρνηση να εξακολουθεί να βρίσκεται στα χέρια ενός μη επαναστατικού κόμματος. Το γεγονός λειτούργησε θετικά για την αύξηση των μελών του P.O.U.M. διότι πολλοί είδαν σ' αυτό τη δυνατότητα να ηγηθεί των επαναστατημένων απεργών. Τα μέλη του μέσα σε δυο εβδομάδες έφτασαν σε 30.000 και η συνδικαλιστική τους οργάνωση σε 60.000 σε ολόκληρη την Καταλωνία.

Στις επόμενες ημέρες και στη διάρκεια του πρώτου έτους της επανάστασης το P.O.U.M. συμμετείχε σε όλους τους πολιτικούς και διοικητικούς οργανισμούς, στην επιτροπή της αντιφασιστικής πολιτοφυλακής, στα δημοτικά συμβούλια, στο οικονομικό συμβούλιο της Καταλωνίας και στην κυβέρνηση της Καταλωνίας, της οποίας ο Nin ήταν σύμβουλος (υπουργός) Δικαιοσύνης.

Το P.O.U.M. οργάνωσε ένοπλα τμήματα τα οποία από την πρώτη στιγμή πήραν μέρος στις συγκρούσεις με το στρατό των μοναρχικών στην Αραγόνα, τη Μαδρίτη και την Καστίλη.

Η θέση που το κόμμα υπεστήριζε στη διάρκεια της επανάστασης ήταν ότι «πόλεμος και επανάσταση ήταν αδιαχώριστες ώστε έπρεπε να πραγματοποιηθεί η επανάσταση για να κερδηθεί ο πόλεμος. Χωρίς αμφιβολία τη θέση αυτή δεν συμμερίζετο η πλειοψηφία των άλλων πολιτικών δυνάμεων, προκαλώντας εντάσεις»⁶.

Τα μέλη του P.O.U.M. μαζί με εκείνα της C.N.T. προσπάθησαν να εφαρμόσουν τα προγράμματά τους της αγροτικής μεταρρύθμισης και όπου είχαν την πλειοψηφία κατόρθωσαν να εξαλείψουν το φαινόμενο της μαύρης αγοράς.

Προς τα τέλη του 1936 η Σοβιετική Ένωση απεφάσισε να πάρει μέρος σε ό,τι συνέβαινε στην Ισπανία και να ενισχύσει το Κομμουνιστικό Κόμμα καθώς και το καταλανικό τμήμα του το Ενιαίο Σοσιαλιστικό Κόμμα Καταλωνίας (Partit Socialista Unificat de Catalunya, P.S.U.C.). Οι αποστολές πολεμικού υλικού άρχισαν με μοναδικό παραλήπτη τα δυο αυτά κόμματα, τα κλιμάκια των σοβιετικών μυστικών υπηρεσιών ενισχύθηκαν περισσότερο και δημιουργήθηκαν οι Διεθνείς Ταξιαρχίες στις οποίες εντάχθηκαν κομμουνιστές μαχητές από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Στα τέλη του έτους το P.S.U.C. άρχισε την εφαρμογή του αγροτικού του προγράμματος το οποίο είχε ως στόχο τη διά της βίας κολλεκτιβοποίηση της γης. Ήταν η πρώτη σοβαρή σύγκρουση με το P.O.U.M. και την C.N.T. Το πρώτο υπεστήριζε τη δημιουργία συνεταιρισμών από τους ίδιους τους αγρότες ώστε η αγροτική παραγωγή να συνεχιζόταν από τα ίδια πρόσωπα.

Το Δεκέμβριο, ύστερα από σειρά αντιπαραθέσεων μεταξύ των αντιπάλων, ο Compañys δέχεται με τη σύμφωνο γνώμη της C.N.T. να εκδιώξει το P.O.U.M. από την κυβέρνηση και να αναθέσει το υπουργείο Δημόσιας Τάξης σε στέλεχος του P.S.U.C. Από το σημείο αυτό ξεκινά ο διωγμός κατ' αρχήν του P.O.U.M. και στη συνέχεια όλων των άλλων επαναστατικών οργανώσεων από τους κομμουνιστές.

V

Το Μάιο 1937 οι κομμουνιστές είχαν επικρατήσει στην κυβέρνηση της Καταλωνίας και η επιρροή της Μόσχας στη Μαδρίτη ήταν μεγάλη. Το σχέδιο του διωγμού ετέθη σε εφαρμογή. Το P.O.U.M. ετέθη εκτός νόμου, οι περισσότεροι από τους ηγέτες του φυλακίστηκαν, τα μέλη του διώχθηκαν και τα γραφεία του κατεστράφησαν και ο επιφανέστερος ηγέτης του A. Nin εξαφανίστηκε⁷. Η κατηγορία η οποία εκτοξεύονταν από τους κομμουνιστές ήταν ότι το P.O.U.M. ήταν τροτσκιστικό (συνώνυμο με το φασιστικό για τους κομμουνιστές) και συνεργαζόταν με τον Φράνκο μεταξύ άλλων. Αποτέλεσμα εκτός των φυλακίσεων ήταν οι εκτελέσεις των αγωνιστών του.

Για να επιτευχθεί όσο το δυνατόν καλύτερα η εξαφάνισή του, οι κομμουνιστές προκάλεσαν ένα Ειδικό Δικαστήριο Κατασκοπίας και Ανωτάτης Προδοσίας και έσυραν σε αυτό τους ηγέτες του P.O.U.M. καθώς και πολλούς ξένους οι οποίοι συμμετείχαν στις γραμμές του⁸. Το δικαστήριο όμως δεν δέχθηκε ως αληθείς τις κατηγορίες και η απόφασή του ανεγνώριζε τον σημαντικό ρόλο που οι κατηγορούμενοι έπαιζαν στην επανάσταση και ότι η πολιτική τους αποσκοπούσε στην ώθηση της δημοκρατικής επανάστασης προς την κοινωνική⁹.

Κατά την περίοδο της δίκης το P.O.U.M. αναγκάστηκε να μειώσει τη δράση του, όταν αυτή δε τελείωσε ο εμφύλιος πόλεμος ήταν ήδη στο τέλος του και το κόμμα αντιμετώπισε νέα παρανομία.

VI

Με την επικράτησή του το νέο υπό τον Φράνκο καθεστώς εξαπέλυσε σειρά διωγμών κατά κάθε αντιπάλου του. Ύστερα από τις μαζικές και χωρίς δίκη εκτελέσεις του 1939 ακολούθησε η προσπάθεια νομικής κάλυψης του καθεστώτος και των αρχών του. Με το νόμο της 1ης Μαρτίου 1940 «Καταστολής του τεκτονισμού και του κομμουνισμού», ο Φράνκο απαγόρευε ουσιαστικά αλλά και τυπικά κάθε πολιτική δραστηριότητα που δεν κατηθύνετο από το καθεστώς του¹⁰.

Παρά τη σκληρή και συστηματική καταστολή το κίνημα αντίστασης δεν διελύθη αλλά οργανώθηκε. Τα δημοκρατικά κόμματα αναγκάστηκαν να χωρισθούν στα δύο, στα στελέχη που έφευγαν στην εξορία και σε εκείνα που παρέμεναν στην Ισπανία στην παράνομη δράση. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '50 η εξορία έπαιξε μικρό ρόλο στην οργάνωση της αντίστασης. Αυτό συνέβη, διότι πολλοί αγωνιστές επιζητούσαν την επιστροφή τους στη χώρα και την ένταξή τους στην παρανομία, διότι όσοι παρέμεναν στην εξορία δεν είχαν ακόμη συνέλθει από αυτό που ονομάζουν «ψύχωση του εξορίστου» και τέλος διότι με τη νίκη των δημοκρατικών χωρών στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τα δημοκρατικά κόμματα ήλπισαν και στην πτώση του Φράνκο.

Αντίθετα, από τις αρχές της δεκαετίας του '50 και ύστερα από τη μαζική καταστολή της αστυνομίας η εξορία αποκτά σημασία. Οι λόγοι ήταν ότι το καθεστώς μετά τα δέκα χρόνια διακυβέρνησης παρουσιαζόταν πανίσχυρο, ότι η αστυνομία του έγινε πιο αποτελεσματική διαλύοντας πολλές παράνομες οργανώσεις, ότι η απογοήτευση κυριάρχησε στην ισπανική κοινωνία και ότι οι εξόριστοι δρώντας σε δημοκρατικές χώρες είχαν τη δυνατότητα να αναλάβουν την αντίσταση.

Το ίδιο συνέβη και με το P.O.U.M. που είδε τα περισσότερα στελέχη του να καταφεύγουν το 1939 στη Γαλλία. Το Μάιο 1939 συναντήθηκε στη Βαρκελώνη μια μικρή ομάδα στελεχών του υπό τους Ε. Diaz και M. Gelada η οποία και αποφάσισε την αναδιοργάνωση του κόμματος κάτω από τις πιο αυστηρές δομές παράνομης οργάνωσης. Το εγχείρημα δεν ήταν τόσο δύσκολο διότι τα στελέχη του P.O.U.M. ήσαν στην παρανομία από το 1937, είχαν επομένως συνηθίσει στην παράνομη πάλη. Από το 1940 άλλωστε είχε αρχίσει η επιστροφή των στελεχών του στην Ισπανία. Το Νοέμβριο 1943 η αναδιοργάνωση είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο ώστε έγινε δυνατή η πραγματοποίηση της Α' Εθνικής Συνδιάσκεψης. Μισό χρόνο αργότερα το κόμμα πραγματοποίησε τη Β' Εθνική Συνδιάσκεψη η οποία και καθόρισε την πορεία του P.O.U.M. στην παρανομία. Η Συνδιάσκεψη αποφάσισε τη σύναψη στενότερων σχέσεων με το P.S.O.E. και την C.N.T. με στόχο την επίτευξη της σοσιαλιστικής και συνδικαλιστικής ενότητας. Στην ίδια συνδιάσκεψη εξελέγη και η πρώτη Κεντρική Επιτροπή η οποία με τη σειρά της εξέλεξε την Εκτελεστική Επιτροπή της από τους Q. Rodriguez, Pallach, Estaran, Alberich και Utges.

Στις αρχές του 1945 τα δημοκρατικά και ρεπουμπλικανικά κόμματα της Καταλωνίας, η C.N.T., το P.S.O.E., η U.G.T. και το P.O.U.M. δημιούργησαν την Εθνική Συμμαχία των Δημοκρατικών Δυνάμεων (Alianza Nacional de Forces Democratiques, A.N.F.D.). Το P.O.U.M. είχε περάσει σε μια διαδικασία συνεργασίας με τα άλλα αριστερά δημοκρατικά κόμματα θεωρώντας ως πρωταρχική την ενότητά τους κατά του Φράνκο.

Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και η Γ' Εθνική Συνδιάσκεψη στα μέσα του 1945 η οποία και αποφάσισε τη στήριξη της A.N.F.D., την επίτευξη της συνδικαλιστικής ενότητας μέσα από τη στενή συνεργασία C.N.T.-U.G.T., την επίτευξη σοσιαλιστικής ενότητας στα πλαίσια μιας ομοσπονδίας κομμάτων και την αναγνώριση του δικαιώματος των εθνών στην αυτοδιάθεση¹¹.

Αντίθετα η αναδιοργάνωση στην εξορία παρουσίασε πολλά προβλήματα. Ανάμεσα σε αυτά ήταν η σύλληψη αρκετών στελεχών του κόμματος στη Γαλλία και η διενέργεια μιας άλλης δίκης, από το καθεστώς του Vichy αυτή τη φορά όπως επίσης και η ναζιστική εισβολή. Τα στελέχη του κόμματος πήραν ενεργό μέρος στη γαλλική αντίσταση.

Μετά την απελευθέρωση εμφανίστηκαν δυο τάσεις στο ήδη ταλαιπωρημένο κόμμα οι οποίες οδήγησαν σε διάσπαση το 1945 και στη δημιουργία του Σοσιαλιστικού Κινήματος της Καταλωνίας (Moviment Socialista de Catalunya, M.S.C.) από τους πιο μετροπαθείς του κόμματος. Η διάσπαση εκείνη δεν είχε σοβαρό αντίκτυπο στην οργάνωση της Ισπανίας, συγκλόνησε όμως την εξορία¹².

VII

Από το 1949 αρχίζει μια νέα περίοδος όχι μόνο για το P.O.U.M. αλλά και για το σύνολο του αντιστασιακού κόσμου. Το ίδιο το P.O.U.M. επηρεασμένο από το γενικό αίσθημα απαισιοδοξίας που χαρακτήριζε την ισπανική κοινωνία, πέρασε σε μια βαθιά κρίση. Νικητής ανεδείχθη η «σκληρή πτέρυγα» και η εξορία.

Το 1950 χαρακτηρίστηκε ως έτος σταθεροποίησης του φρανκικού καθεστώτος. Φαινόταν ότι όλες οι χώρες έβλεπαν στον Ισπανό δικτάτορα έναν ικανό συνομιλητή και οι διπλωματικές αντιπροσωπείες έφθαναν στη Μαδρίτη η μια μετά την άλλη.

Τον επόμενο χρόνο οι αντιστασιακές οργανώσεις της Καταλωνίας απεφάσισαν να κάνουν αισθητή την παρουσία τους. Δυο γεγονότα υπήρξαν η αφορμή για μια μεγάλη απεργιακή κινητοποίηση που όμως ήταν και η τελευταία πριν η ηγεσία του αντιστασιακού αγώνα περάσει στα χέρια της εξορίας. Το πρώτο γεγονός ήταν η απεργία των επιβατών τραμ εναντίον της ακρίβειας των εισιτηρίων. Άρχισε στις 23 Φεβρουαρίου 1951 και κράτησε μέχρι τις 6 Μαρτίου. Το δεύτερο αφορούσε σε ένα σκάνδαλο λαθρεμπορίου τροφίμων στο οποίο ενέχετο η ισπανική κυβέρνηση. Η απεργία υπήρξε γενική, ξέσπασε στις 12 Μαρτίου 1951 και παρέλυσε τη Βαρκελώνη και τις άλλες καταλανικές πόλεις. «Ήταν η διαμαρτυρία ενός λαού σε ένα καθεστώς που τον καταπίεζε κοινωνικά και οικονομικά»¹³.

Η απεργία διήρκεσε τέσσερις ημέρες και για την καταστολή της χρησιμοποιήθηκαν 5 πολεμικά πλοία και 2.000 στρατιώτες. Έγιναν 3.000 συλλήψεις και 12 εκτελέσεις χωρίς δίκη¹⁴.

Την απεργία ακολούθησε άγρια καταστολή και οι περισσότερες αντιστασιακές οργανώσεις χρειάστηκαν πολύ χρόνο για να συνέλθουν.

VIII

Η περίοδος μετά το 1951 χαρακτηρίστηκε από τις προσπάθειες της αντίστασης να αναδιοργανωθεί στο εσωτερικό της Ισπανίας. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου το P.O.U.M. πέρασε και νέες κρίσεις που απεμάκρυναν αγωνιστές από τις γραμμές του. Σε γενικές γραμμές όμως όσοι εγκατέλειψαν παρέμειναν στο σοσιαλιστικό χώρο και δεν έπαψαν να ενδιαφέρονται για την ενότητα των σοσιαλιστικών κομμάτων και ομάδων.

Το 1976 άρχισε η διαδικασία ενότητας των σοσιαλιστών της Καταλωνίας ύστερα από την απόφαση της Ολομέλειας του P.O.U.M. στη Βαρκελώνη στις 18 Ιουλίου του ίδιου έτους. Διαπιστώνοντας ότι μετά το θάνατο του Φράνκο ο δρόμος άνοιγε για την αναδιοργάνωση της Ισπανίας και ότι ο ρόλος που οι σοσιαλιστές καλούντο να παίξουν ήταν σημαντικός, απεφάσισε τη συμμετοχή του κόμματος στη διαδικασία ενοποίησης¹⁵.

Ύστερα από λίγους μήνες, την 1η Νοεμβρίου του ίδιου έτους επτά σοσιαλιστικές οργανώσεις ενώθηκαν στο Σοσιαλιστικό Κόμμα της Καταλωνίας — Συνέδριο (Partit Socialista de Catalunya-Congress, P.S.C.-C.) στην ηγεσία του οποίου συμμετείχαν οι παλαιοί ηγέτες του P.O.U.M., Gironella και Pedro Bonet¹⁶.

Η νέα ενιαία οργάνωση κατόρθωσε να προσελκύσει την πλειοψηφία των παλαιών

αγωνιστών του Ρ.Ο.Υ.Μ. ενώ η διαδικασία ενοποίησης συνεχιζόταν.

Δεκαοκτώ μήνες αργότερα το Ρ.Σ.Σ.-Σ. αποφάσισε να ενωθεί με δυο άλλα κόμματα, το Ρ.Σ.Σ.-Ρ (Reagrupament) και την Καταλανική Ομοσπονδία του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος (Federacion Catalana del Ρ.Σ.Ο.Ε.). Το ενοποιητικό συνέδριο που έγινε το καλοκαίρι του 1978 οδήγησε στο Κόμμα των Σοσιαλιστών της Καταλωνίας (Partit dels Socialistes de Catalunya, Ρ.Σ.Σ.-Ρ.Σ.Ο.Ε.) το οποίο συγκέντρωσε τη μεγάλη πλειοψηφία των σοσιαλιστικών κομμάτων της Καταλωνίας. Η πορεία του στη συνέχεια είναι εκείνη του αδελφού του κόμματος στην υπόλοιπη Ισπανία του Ρ.Σ.Ο.Ε. Σε αυτό το σημείο τελείωσε η ιστορία του Ρ.Ο.Υ.Μ. εκείνου της αντίστασης και εκείνου της εξορίας.

IX

Τι ήταν το Ρ.Ο.Υ.Μ.; Έχουν γραφεί πολλές εργασίες για το χαρακτήρα του, τη δράση του και το τέλος του. Ήταν ένα από εκείνα τα εθνικά κομμουνιστικά κινήματα οποία η σταλινική πολιτική απεμάκρυνε από την Κομμουνιστική Διεθνή. Επιθυμώντας να χαράσσουν τα ίδια τα προγράμματα για τις χώρες τους, να εκλέγουν τους ηγέτες τους και να μην αποδέχονται τους διορισμένους από τη Μόσχα, να μη χρησιμοποιούνται τέλος ως πόνια στην εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης, βρέθηκαν μακριά από το επίσημο κομμουνιστικό κίνημα του μεσοπολέμου. Δεν ήταν μόνον στην Ισπανία, το Β.Ο.Σ. και η Ι.Σ.Ε. στην αρχή και το Ρ.Ο.Υ.Μ. στη συνέχεια. Ήταν το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα (Independent Labor Party, Ι.Λ.Ρ.) στη Μεγάλη Βρετανία, το Σοσιαλιστικό Εργατικό και Αγροτικό Κόμμα (Parti Socialiste Ouvrier et Paysan) στην Γαλλία, το Αρχαιομαρξιστικό κίνημα στην Ελλάδα καθώς και άλλα στη Γερμανία, Ολλανδία, Ιταλία, Πολωνία, Ρουμανία. Κόμματα πολυμελή με ισχυρές βάσεις στο συνδικαλιστικό κίνημα των χωρών τους. Τα κόμματα αυτά απέτυχε να προσεταιρισθεί ο Λ. Τρότσκι, ο οποίος αποπειράθηκε να επαναλάβει αυτό που είχε κάνει η Μόσχα, να επιβάλει μια γραμμή, έναν τρόπο να αντιμετωπίζουν τις δικές τους εθνικές πραγματικότητες.

Το Ρ.Ο.Υ.Μ. κόμμα αποτελούμενο από παλαιά στελέχη του αναρχοσυνδικαλιστικού και αργότερα του κομμουνιστικού κινήματος αλλά και από πολλούς εργάτες και νεολαίους παρουσίασε πολλά ιδιόμορφα στοιχεία τα περισσότερα από τα οποία οφείλονται στο γεγονός ότι ήταν κατ' αρχήν ένα καταλανικό κόμμα. Το καταλανικό ζήτημα, το ζήτημα δηλαδή των δικαιωμάτων των Καταλανών και της αυτονομίας τους έπαιξε κεντρικό ρόλο στην πολιτική του. Η αρχική πίστη του στον λενινισμό γρήγορα ξεπεράσθηκε και αντικαταστάθηκε από την τάση ένωσης όλων των σοσιαλιστών. Αυτή η τάση ήταν κυρίαρχη στα περισσότερα από τα κόμματα που αναφέρθηκαν και τα οποία κατέληξαν αργά ή γρήγορα στα μεγάλα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα των χωρών τους. Το Ρ.Ο.Υ.Μ. κλείνοντας ένα κεφάλαιο που διήρκεσε σαράντα χρόνια μετετράπη σε κορμό ενός άλλου νεώτερου και πλέον σύγχρονου κόμματος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ανάμεσα στις συνοπτικές ιστορίες σημαντική θέση κατέχουν οι εργασίες των P. Malerbe-M. Tuñon de Lara-M. Carmen Garcia Nieto-J.C. Mainer Baque, *La Crisis del Estado: Dictadura, Republica, Guerra (1923-1939)*, Editorial Labor, Barcelona, 1980 καθώς και των Pierre Broue-Emile Temine, *La revolution et la guerre d'Espagne*, Minuit, Paris. χ.χ. εκδ. Αναμνήσεις δημοσιεύθηκαν πολλές και γι' αυτό αναφέρουμε ενδεικτικά δυο μόνον των Grandizo Munis, *Jalones de derrota: promesa de victoria*, Editorial Lucha Obrera, Mexico, 1948 και Adolfo Bueso, *Recuerdos de un cenetista*, vol. I, II, Editorial Ariel, Barcelona, 1978. Ανάμεσα στα επίσης αρκετά λογοτεχνικά έργα κορυφαία θέση καταλαμβάνει το έργο μαρτυρία του George Orwell, *Homage to Catalonia*.

2. Όπως μετονομάστηκε το 1932 η Ομοσπονδία Καταλωνίας και Βαλεαρίδων.

3. Victor Alba, *Histoire du P.O.U.M.*, Editions Champ Libre, Paris, 1975.

4. Pelai Pagés, *El Movimiento Trotskista en España (1930-1935)*, ediciones Peninsula, Barcelona, 1977.

5. Manuel Alberich, *El P.O.U.M. (sinopsis)*. Το κείμενο αυτό είναι ανέκδοτο και το έγραψε ως μέρος της αλληλογραφίας με το συγγραφέα του παρόντος άρθρου ο M. Alberich τον Ιούνιο 1995. Ο M. Alberich είναι το τελευταίο, εν ζωή μέλος της ηγεσίας του P.O.U.M.

6. M. Alberich, στο ίδιο.

7. Ο Nin δεν βρέθηκε ποτέ και ο θάνατός του αποτελεί ακόμη ένα μυστήριο στα πλαίσια των πολιτικών δολοφονιών. Πολλοί υπεστήριξαν ότι ίσως είχε μεταφερθεί στη Μόσχα για να ανακριθεί και χρησιμοποιηθεί στις δίκες που το καθεστώς του Στάλιν προετοίμαζε στην παλαιά φρουρά του κόμματος. M. Olivier-K. Landau, *Espagne. Les Fossoyeurs de la Revolution Sociale*, Paris, Spartacus, Serie B, No 65, Dec 75/Jan 1976.

8. Ανάμεσα στους πολλούς ξένους επαναστάτες που πολέμησαν στις γραμμές του P.O.U.M. ήταν και ο ηγέτης του Αρχαιομαρξισμού Δημήτρης Γιωτόπουλος ή Witte ο οποίος ύστερα από τη δικτατορία Μεταξά κατέφυγε στη Γαλλία και από εκεί στη Βαρκελώνη. Ο Γιωτόπουλος φυλακίστηκε από τους κομμουνιστές, αν και άρρωστος από φυματίωση και σώθηκε μόνο χάρη στις ισχυρές παρεμβάσεις πολιτικών και διανοομένων στη Γαλλία.

9. *El Proceso del P.O.U.M., Documentos Judiciales y Policiales*, Editorial Lerna, Barcelona, 1989.

10. Sergio Vilar, *Historia del Anti-Franquismo 1939-1975*, P& J: Edotires, Barcelona, 1984. και J.A. Biescas, M. Tunon De Lara, *España bajo la dictadura franquista (1939-1975)*, Editorial Labor, Barcelona, 1982.

11. Manuel Alberich, *Cronologia del Partit Obrer d'Unificacio Marxista (P.O.U.M.), Primers anys de clandestinitat*, Debat, no 4, Barcelona, Juliol 1978.

12. Επιστολή του M. Alberich, της 26 Μαρτίου 1995 στο συγγραφέα αυτού του άρθρου.

13. I. Iglesias, *Catalogne, ou la lutte pour la Liberté*, La Revue Socialiste, π. 48, 49, 50, Paris, Juin-Julliet-October 1951.

14. Victor Alba, *Le mouvement ouvrier en Catalogne*, La Revue Socialiste, n. 46, Paris, Avril 1951.

15. *Del Franquismo al Socialismo pasando por la Democracia. Pleno de Cataluña del P.O.U.M.*, 18 Julio 1976.

16. Τα κόμματα που την 1η Νοεμβρίου 1976 ενώθηκαν στο P.S.C.-C. ήταν: το P.O.U.M., η Ομάδα Ανεξαρτήτων για το Σοσιαλισμό (Group d'Independents pel Socialisme, G.I.S.), το Λαϊκό Κόμμα της Καταλωνίας (Partit Popular de Catalunya, P.P.C.) μια τάση από τους κομμουνιστές (Tendencia P.S.U.C./Comorera), η Σοσιαλιστική Σύγκλιση της Καταλωνίας (Convergencia Socialista de Catalunya, C.S.C.), η Σοσιαλιστική Τάση (Tendencia Socialista de l'ex-reagrupament), η Ομάδα που προήλθε από την Ρεπουμπλικανική Αριστερά (Grup Procedent d'Esquerra Republicana de Catalunya). «*Extracte de les Actes de Dissolucio Política de les Organitzacions Confluents en el Congrés Constit a les Jornades de Catalunya*», Barcelona, 1 Noviembre 1976.

B) Το P.O.U.M. και η Ελλάδα

Οι εξελίξεις στην Ισπανία της δεκαετίας του '30 αποτελούσαν μέρος του ενδιάμεσου φάσματος του επαναστατικού σοσιαλιστικού κινήματος της Ελλάδας. Πολύ συχνά συναντώνται στα έντυπα των κομμάτων και οργανώσεων άρθρα και αναλύσεις αναφερόμενες στα γεγονότα της Ισπανικής Επανάστασης.

Από τις οργανώσεις αυτές μια βρέθηκε ίσως πιο κοντά στην Ισπανία, ο Αρχαιομαρξισμός, με τον ηγέτη του Δημήτρη Γιωτόπουλο ή Witte.

Οι επαφές Ελλήνων και Ισπανών χρονολογούνται από τις αρχές της δεκαετίας του '30, όταν ο Δ. Γιωτόπουλος, επικεφαλής της Κομμουνιστικής Οργάνωσης Μπολσεβίκων Λενινιστών (Αρχαιομαρξιστών), και ο Andres Nin επικεφαλής της Κομμουνιστικής Αριστεράς της Ισπανίας, ήταν μέλη του Διεθνούς Γραφείου της υπό τον Λ. Τρότσκι Αριστερής Αντιπολίτευσης. Οι δυο οργανώσεις, η ελληνική και η ισπανική διαφώνησαν με τη γραφειοκρατική και σεκταριστική, όπως υποστήριζαν, πολιτική του Τρότσκι και από το 1934 έπαψαν να αποτελούν τμήματα της διεθνούς οργάνωσής του.

Ο Γιωτόπουλος και ο Nin διατήρησαν τις επαφές τους και διά μέσου των Ισπανών Αρχαιομαρξιστές απέκτησαν σχέσεις με άλλες επαναστατικές οργανώσεις της Ευρώπης, όπως ήταν το Ανεξάρτητο Εργατικό Κόμμα (Independent Labour Party, I.L.P.) της Μεγάλης Βρετανίας.

Το 1936 η αρχαιομαρξιστική οργάνωση η οποία στο μεταξύ είχε μετονομασθεί σε Κομμουνιστικό Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα Ελλάδας (Κ.Α.Κ.Ε.) συνέχιζε να κυκλοφορεί παράνομα την εφημερίδα της «Πάλη των Τάξεων». Στα τεύχη εκείνα, αν και η κυκλοφορία τους ήταν ακανόνιστη και μικρή, υπήρχε συχνή αναφορά στην Ισπανική Επανάσταση. Μεταξύ άλλων και η πληροφορία ότι ο ραδιοφωνικός σταθμός της Βαρκελώνης μετέδιδε κάθε Τετάρτη στις 20:30 εκπομπή στα ελληνικά¹.

Προς τα τέλη του 1936 ή αρχές του 1937 ο «Γιωτόπουλος καταδιωκόμενος από τη μεταξική δικτατορία (είχε επικηρυχθεί 500.000 δραχμές ενώ ο περιβόητος “αρχηγός” του ΚΚΕ Ζαχαριάδης μόνο 100.000) ξέφυγε και πήγε κατ' εντολή του κόμματός μας στην Ισπανία που είχε ξεσπάσει ο εμφύλιος πόλεμος»².

Στην Ισπανία ο Γιωτόπουλος πήρε μέρος στους σχηματισμούς του P.O.U.M. χωρίς όμως να γίνουν γνωστές λεπτομέρειες των πράξεών του. Από μεταγενέστερες αναφορές συντρόφων του είχε από την πρώτη στιγμή της άφιξής του στη Βαρκελώνη συμβουλευσει τα στελέχη του P.O.U.M. να μην εμπιστεύονται το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Όταν το Μάιο του 1937 ξέσπασε η αντεπανάσταση μαζί με τα στελέχη του P.O.U.M. συνελήφθησαν από τους κομμουνιστές του Κ.Κ. και οι ξένοι επαναστάτες που πολεμούσαν μαζί τους. Μεταξύ τους και ο Γιωτόπουλος. Μερικοί, όπως ο Αυστριακός Kurt Landau δολοφονήθηκαν, άλλοι φυλακίστηκαν. Η φυλάκιση του Γιωτόπουλου ήταν σκληρή και σε αυτό συνέβαλε η κακή κατάσταση της υγείας του και η υποτροπή της φυματίωσης από την οποία έπασχε.

Ο Γιωτόπουλος φυλακίστηκε στην Carcel Modelo της Βαρκελώνης. Σε μια έκθεση

του παράνομου P.O.U.M. που εστάλη στον πρόεδρο του Ειδικού Δικαστηρίου το Δεκέμβριο 1937 αναφέρεται ότι:

«Εδώ και πολλές εβδομάδες μεταφέρθηκε στο ιατρείο της Carcel Modelo της Βαρκελώνης, με αιμοπτύσεις που απειλούσαν τη ζωή του, φυματικός, ο Witte, ο οποίος πρόσφατα μετακομίστηκε στο Γενικό Νοσοκομείο σε τέτοια κατάσταση —υπ' όψη ότι ζητήσαμε επίμονα να βγει από τη φυλακή όπου δεν υπήρχαν ούτε υπάρχουν ικανά μέσα για τη θεραπεία των ασθενών— που δεν αφήνει αμφιβολία ότι θα έχει το ίδιο τέλος με τον Manolo Maurin. Ο Witte είναι ο Γενικός Γραμματέας του Κομμουνιστικού Αρχαιομαρξιστικού Κόμματος της Ελλάδας και εγκατέλειψε τη θέση του για να έρθει στην Ισπανία και να μελετήσει την επανάστασή μας»³.

Μια εικόνα μόνο της φυλάκισής του και των περιπετειών του έδωσε ο ίδιος ο Γιωτόπουλος σε μια επιστολή του που αναφέρει η χήρα του K. Landau, Katia.

«Η περίπτωση μου δεν έχει ενδιαφέρον παρά μόνο από την άποψη της συμπεριφοράς προς του ασθενείς στις φυλακές της G.P.U. Πολλοί αγωνιστές έχασαν οριστικά την υγεία τους και, αλίμονο, την ίδια τη ζωή τους χωρίς τα περισσότερα από αυτά τα δράματα να γίνουν δημόσια γνωστά.

Την ίδια μέρα της σύλληψής μου —τον Ιούνιο 1937— προς τα μεσάνυχτα, μας μετέφεραν στην «Tcheka» στην Puerta del Angel 24. Δυο άλλους συντρόφους και εμένα, μας πέταξαν σ' ένα κελί στα υπόγεια, χωρίς παράθυρα, δίπλα στις τουαλέτες των οποίων ο αγωγός περνούσε από εκείνο το κελί. Όπως ο αγωγός είχε μεγάλες τρύπες, ασφυκτική μυρωδιά πλημμύριζε το κελί. Η πόρτα ήταν συνέχεια κλειστή επειδή οι φύλακες είχαν λάβει την εντολή να μην την αφήσουν ούτε για λίγο ανοικτή.

Τις τουαλέτες εκείνες χρησιμοποιούσαν τριάντα πέντε φυλακισμένοι και επιπλέον οι πολυάριθμοι φρουροί που μας φυλούσαν. Η πνιγηρή μυρωδιά ήταν τόσο ανυπόφορη που υποφέραμε φρικτά από πονοκεφάλους και ναυτίες.

Μετά δυο ή τρεις ημέρες, αισθάνθηκα πολύ έντονους πόνους στους πνεύμονες. Κατάλαβα ότι η παλαιά ασθένεια των πνευμόνων μου δεν θ' αργούσε να επανέλθει. Έχασα τις δυνάμεις μου με τρόπο τρομακτικό, οι πόνοι χειροτέρευαν και στο τέλος της πρώτης εβδομάδος άρχισε ο πυρετός και οι αιμοπτύσεις.

Αν και ήμουν σε μια κατάσταση που προκαλούσε φόβο, έπρεπε να αγωνισθώ για αρκετές εβδομάδες ώστε να μεταφερθώ στο τέλος στο νοσοκομείο. Αλλά και αυτό έγινε αφού γνώρισα πολλές ακόμα σταλινικές φυλακές με παρόμοιες συνθήκες υγιεινής.

Το λέω: γλίτωσα από ένα βέβαιο θάνατο σαν από θαύμα. Αλλά ας μην ξεχνάμε ότι εκατοντάδες άλλοι σύντροφοι πέθαναν στις φυλακές της G.P.U. εξαιτίας αφάνταστων συνθηκών υγιεινής και από τέλεια έλλειψη και της πιο βασικής και αναγκαίας φροντίδας στους ασθενείς»⁴.

Όταν έγινε γνωστή στην Αθήνα η σύλληψη του Γιωτόπουλου, άλλα δυο στελέχη των αρχαιομαρξιστών, ο Πέτρος Αδρώνης και Αντώνης Παπαγιάννης (και οι δυο εκτελέστηκαν από τους Γερμανούς στην Κατοχή) στάλθηκαν στο Παρίσι. Εκεί πήραν μέρος στην εκστρατεία διάσωσης των αγωνιστών που είχαν φυλακισθεί από τους κομμουνιστές στην Ισπανία. Η διεθνής κινητοποίηση τότε έσωσε τη ζωή των περισσότερων ξένων, τους οποίους η ισπανική κυβέρνηση αναγκάστηκε να απελευθερώσει, αλλά όχι και των Ισπανών.

Μετά την απελευθέρωσή του ο Γιωτόπουλος και με την υγεία του σε κακή κατάσταση κατέφυγε στο Παρίσι όπου και συμμετείχε στις οργανώσεις που δρούσαν εκεί. Χάρη στην παραμονή του Γιωτόπουλου στο Παρίσι, το αρχαιομαρξιστικό κόμμα απέκτησε σχέσεις με μια σειρά από επαναστατικές οργανώσεις της Ευρώπης. Το Φεβρουάριο του 1939 το Κ.Α.Κ.Ε. προσχώρησε στο Γραφείο του Λονδίνου, μέλος του οποίου ήταν το Ρ.Ο.Υ.Μ. Τον Απρίλιο του ίδιου έτους το Γραφείο μετονομάστηκε σε Διεθνές Επαναστατικό Μαρξιστικό Κέντρο (Δ.Ε.Μ.Κ.). Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έγινε η αιτία να διακοπούν οι επαφές μεταξύ των Ελλήνων και των συντροφικών οργανώσεων της Ευρώπης⁵.

Οι σχέσεις των αρχαιομαρξιστών τόσο με το Δ.Ε.Μ.Κ. όσο και με το Ρ.Ο.Υ.Μ., που βρισκόταν στην εξορία, αποκαταστάθηκαν το 1945. Από την εποχή εκείνη η «Πάλη των Τάξεων» παρακολουθούσε την κατάσταση στην Ισπανία και δημοσίευε πληροφορίες για την κατάσταση του κινήματος αντίστασης στον Φράνκο και για το Ρ.Ο.Υ.Μ. Όμως και η ιδεολογική και πολιτική εξέλιξη του Κ.Α.Κ.Ε. που το 1947 απέβαλε τον όρο κομμουνιστικό από τον τίτλο του ήταν παρόμοια με εκείνη του Ρ.Ο.Υ.Μ., του Ι.Λ.Ρ. και των άλλων κομμάτων του Δ.Ε.Μ.Κ. Από τις θέσεις της κομμουνιστικής αριστεράς εξελίχθησαν σε υποστηρικτές της σοσιαλιστικής ενότητας.

Το Μάιο 1947 πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι ένα συνέδριο που οργάνωσε η Επιτροπή Μελέτης και Δράσης για τις Ενωμένες Σοσιαλιστικές Πολιτείες της Ευρώπης. Στο συνέδριο πήραν μέρος από την Ελλάδα, μεταξύ άλλων ο Δ. Γιωτόπουλος (Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα Ελλάδας) και οι Αλ. Σβώλος και Η. Τσίριμώκος (Σοσιαλιστικό Κόμμα - Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας)⁶. Από την Ισπανία συμμετείχαν μεταξύ άλλων οι Ε. Gironella και W. Solano για το Ρ.Ο.Υ.Μ., στελέχη του Ελευθεριακού Ισπανικού Κινήματος (Μ.Λ.Ε.) καθώς και οι L. Araquistain, T. Gomez και R. Lloris για το Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα (Ρ.Σ.Ο.Ε.) και από τη Μεγάλη Βρετανία εκπρόσωποι του Εργατικού Κόμματος και του Ι.Λ.Ρ.

Τα κόμματα του Δ.Ε.Μ.Κ. ακολούθησαν μια πολιτική συμφιλίωσης και συνεργασίας με τα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα με στόχο την ενότητα. Στην Ισπανία επετεύχθη μόλις το 1976 ενώ στη Μ. Βρετανία ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '50. Στην Ελλάδα το Αρχαιομαρξιστικό Κόμμα αν και πλησίασε το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ε.Λ.Δ. δεν πραγματοποίησε ποτέ την ενότητα μαζί του. Το Σ.Κ.Ε.Λ.Δ. διαλύθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '50 την ίδια σχεδόν περίοδο που τελειώνει και το Αρχαιομαρξιστικό Κίνημα ύστερα από τριάντα και πλέον χρόνια δράσης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Πάλη των τάξεων», αρ. 28, 27 Σεπτεμβρίου 1945.
2. «Πάλη των τάξεων», αρ. 43, 21 Ιανουαρίου 1946.
3. *El Proceso del P.O.U.M.*, Documentos Judiciales y Policiales, Ed. Lerna, Barcelona, 1989, σελ. 138.
4. Katia Landau, *Le Stalinisme Bourreau de la Revolution Espagnole 1937-1938*, στο M. Olivier, K. Landau, *Espagne Les Fossoyeurs de la Revolution Sociale*, Spartacus, Paris, Dec. 75/Janvier 76.
5. «Πάλη των τάξεων» αρ. 29, 4 Οκτωβρίου 1945.
6. Τα άλλα μέλη της ελληνικής αντιπροσωπείας ήταν: ο Γ. Λάσκαρης (Ενιαίο Συνδικαλιστικό Μέτωπο), ο Αγγ. Προκοπίου (Προοδευτικό Δημοκρατικό Κόμμα), ο Μ. Σοφιανόπουλος (Φιλελεύθερο Κόμμα) και ο Δ. Στρατής (Γ.Σ.Ε.Ε.).